

Використані джерела:

1. Діти в Україні // Звіти ЮНІСЕФ про ситуацію в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unicef.org/ukraine/ukr>. – Назва з екрану.
2. Ежегодный доклад Специального представителя Генерального секретаря по вопросу о детях и вооруженных конфликтах Лейлы Зерруги (A/HRC/25/46), 26 December 2013.
3. *Волинець Л. С.* Війна – це найбрутальніше порушення прав дитини / Л. С. Волинець // День. Київ. ua. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>. – Назва з екрану.
4. Сексуальне та гендерне насильство у військовому конфлікті в Україні [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://women-union.org.ua>. – Назва з екрану.
5. За 9 місяців 2014 року до Омбудсманна вже надійшло 800 звернень або повідомлень про порушення прав дітей в Україні. [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.ombudsman.gov.ua>. – Назва з екрану.
6. “ДНР” та “ЛНР” дітей використовують для диверсій та охорони блокпостів // Експрес онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://expres.ua> – Назва з екрану.
7. Сирітству – ні! // Всеукраїнська громадська організація “Магнолія” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://magnolia.org.ua> – Назва з екрану.
8. Уповноважений Президента Геращенко наголошує на неприпустимості порушення прав дітей у зоні конфлікту на Сході України // Офіційне представництво Президента України Петра Порошенка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>. – Назва з екрану.

Ополская Н. М. Права детей, которые пострадали в результате вооруженного конфликта в Украине.

В статье рассмотрено нарушение прав ребенка в условиях вооруженного конфликта. Определены предложения относительно совершенствования действующего законодательства с целью закрепления прав детей, которые пострадали в результате вооруженного конфликта.

Ключевые слова: права детей, вооруженный конфликт, нарушение прав ребенка.

Opolska N. M. Rights for children that suffered as a result of the armed conflict in Ukraine.

The article is about the regulation of the rights of children affected by armed conflict in Ukraine. Define proposals for improving the existing legislation to improve social protection and special support from the state of children affected by armed conflict.

Keywords: children's rights, armed conflict, violations of children's rights.

ОСВІТНЄ ПРАВО

УДК 37.014.24(477)

Кархут О. Я.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПРОБЛЕМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена проблемам трансформації української освіти у контексті європейської інтеграції, реалізації певних заходів для поступового включення України в європейський освітній простір, питанням реформування вітчизняної системи освіти з огляду на нові світові стандарти.

Ключові слова: освіта, правове регулювання, освітнє право, інтеграція, реформування.

Стан, тенденції та перспективи розвитку освіти як особливого соціального інституту в даний час є предметом виключної уваги в усьому світі не тільки з боку представників педагогічної науки. Дедалі частіше до різноманітних аспектів освіти звертаються соціологи, політологи, економісти та юристи. Питання правового регулювання і розвитку освіти займають вагомe місце в передвиборних кампаніях, відображаються у програмних документах політичних партій [1, с. 1].

На сьогодні, здавалося б, остаточно зрозуміло, що на шляху перетворень в освітньому середовищі нашої країни зроблено вибір на користь європейської інтеграції як на структурно-організаційному, так і на ціннісно-методологічному рівнях. Шлях європейської та світової інтеграції, обраний Україною, зумовлює необхідність інтенсивних змін в політичному, економічному й соціальному житті нашої держави. Саме тому останніми роками відбуваються реформаційні процеси в освітній галузі, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів. Водночас не можна не відзначити те, що ефективність таких реформаційних процесів з різних причин не відповідає поставленим цілям та сподіванням, що покладаються на євроінтеграцію української національної системи освіти. Це надзвичайно актуалізує з року в рік теоретико-правовий аналіз причин і проблем недостатньої ефективності здійснення європейських прагнень наших освітян, а також тих наслідків, до яких призводять процеси трансформації, уніфікації та модернізації національної освіти на шляху до єдиного європейського освітнього простору.

Окремі аспекти освітнього права, правового регулювання освіти та євроінтеграційних процесів, що відбуваються у цій галузі протягом останніх років у своїх працях висвітлювали українські науковці – В. Андрущенко, Б. Андрусишин, В. Астахов, В. Зайчук, В. Кремень, Є. Красняков, В. Луговий, С. Ніколаєнко, І. Сікорська та ін. Професор Б. Андрусишин слушно зауважує, що освітнім правом займається вузьке коло осіб, тому нарощування наукових знань у цій галузі, їх систематизація значно відстає від потреб суспільства у сфері освіти [2, с. 6].

Україна успадкувала від Радянського Союзу добре відому в світі систему освіти, яка забезпечувала високий рівень масової грамотності та якісну підготовку з технічних і природничих дисциплін. Досі наші фахівці їдуть працювати в інші країни, проте в Україні їхні знання не знаходять застосування. Тому освітня політика має передбачати не тільки збереження наявного освітнього потенціалу, але й його перетворення на чинник розвитку суспільства. Для цього потрібно провести критичний аналіз нинішнього стану системи освіти з урахуванням світових тенденцій та виходу української освіти на світові ринки освітніх послуг. Інтеграція у європейську спільноту є одним із стратегічних пріоритетів України, проте послідовної державної політики в цій сфері досі не вироблено.

На нашу думку, таку ситуацію зумовили уявлення про освіту, що склалися за радянських часів: освіту розглядали як монополію держави і як засіб для забезпечення потреби тоталітарного режиму в працівниках. За радянських часів освіта підтримувала ідеологію протистояння із Заходом, тому її система управління, організаційні засади і зміст не дозволяли навіть думати про світову чи європейську інтеграцію. Наша держава успадкувала цю тоталітарну за характером освіту, що склалася як замкнута, закрита система.

Після проголошення Україною незалежності система освіти, що не зазнала

кардинальних змін, дедалі більше перешкоджала становленню відкритого суспільства. Склалася парадоксальна ситуація, коли держава вже не несе відповідальності за забезпечення випускників робочими місцями, але й досі контролює зміст і організацію освіти. Безумовно, за умов глобалізації та інформаційної революції, коли в економіці поступово формуються конкурентні відносини, система освіти, створена для виконання специфічних завдань радянського режиму, не може виконувати своєї суспільної функції.

Впроваджуючи зміни в освітній політиці, належить керуватися насамперед тим, якого майбутнього ми хочемо для України. І тому треба постійно ставити перед собою питання: у межах якої системи цінностей ми збираємося вчити нове покоління; якого майбутнього Україна зможе досягти з тією чи іншою системою освіти; які стратегічні цілі суспільства, інтереси індивіда обслуговує ця освіта; чи може така система освіти забезпечити гідне місце в суспільстві нашим дітям і онукам, їхню конкурентоспроможність не тільки на українському, а й на світовому ринку праці.

Важливими умовами демократичного суспільства є ціннісні орієнтації, такі як громадянська освіченість, компетентність, виховання поваги до прав людини, толерантності, вміння знаходити компроміс. Необхідно, щоб громадяни знали свої права та обов'язки, дотримувались закону, мислили критично і незалежно [3]. Все це повинно ретранслюватися системою освіти та виховання особистості у суспільстві. Для України європейська інтеграція – це вагомий стимул для успіху економічної і політичної трансформації, що може стати основою національної консолідації. Європейська інтеграція, таким чином, стає ключовою ланкою відкриття України світу, переходу від закритого тоталітарного до відкритого демократичного суспільства.

Інтеграція української освіти повинна відбуватися в контексті відповіді на вимоги зовнішніх змін, до яких відноситься глобалізація, інформаційна революція. Але дуже важливими в українському суспільстві є внутрішні зміни, такі як становлення державності, відродження культури, збереження гуманістичних принципів виховання, формування нової моралі. На це неодноразово звертали увагу українські вчені і педагоги, зокрема, В. Андрущенко, В. Кремень, М. Степко та ін. [4]. І. Сікорська також зазначає, що міжнародна співпраця у сфері вищої освіти сприяє розвитку тих радикальних змін, які відбуваються в міжнародному співтоваристві за останні десятиріччя: глобалізації професійних знань, інтернаціоналізації процесів вищої освіти, демократизації і підвищенню автономії ВНЗ, диверсифікації навчальних програм, технологізації процесів вищої освіти [5, с. 10].

Інтеграція України у світовий освітній простір вимагає постійного вдосконалення національної системи освіти, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітніх послуг, апробації та впровадження інноваційних педагогічних систем, реального забезпечення рівного доступу всіх її громадян до якісної освіти, модернізації змісту освіти і організації її адекватно світовим тенденціям і вимогам ринку праці, забезпечення безперервності освіти та навчання протягом усього життя, розвиток державно-громадської моделі управління. Реформування системи освіти України – це нагальна необхідність. Удосконалення і підвищення рівня якості освіти є найважливішою соціокультурною проблемою, яка значною мірою обумовлюється процесами глобалізації та потребами формування позитивних умов для індивідуального розвитку людини, її соціалізації та самореалізації у цьому світі. Для

цього необхідно затвердження нормативно-правового забезпечення в галузі освіти з урахуванням вимог міжнародної та європейської систем стандартів та сертифікації.

Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства [6]. Адже джерело процвітання держави, зміцнення її ролі у світі знаходиться в системі освіти. Але для того, щоб освіта позитивно вплинула на поступальний розвиток суспільства, потрібна не тільки державна економічна підтримка даної сфери, але і наявність якісної правової бази, що є запорукою її успішного розвитку.

На сучасному етапі основні тенденції розвитку освіти визначаються у першу чергу на законодавчому рівні. Саме тому розробка і прийняття дієвої законодавчої бази в сфері освіти, своєчасне усунення прогалин та внесення змін у чинні закони – актуальне й важливе державне питання. Практикою доведено, що саме стан законодавства в освітній галузі є свідченням рівня соціально-економічного розвитку суспільства. Позитивно оцінюємо прийняття нового Закону України “Про вищу освіту”, що потенційно може вивести вітчизняну освіту на європейський шлях розвитку, зміцнити позиції українських вищих навчальних закладів та розширити їх автономію, підвищити якість освіти і зробити випускників більш конкурентоспроможними на ринку праці. Але має він і суттєві недоліки, колізії та неточності. На часі зараз робота над новими проєвропейськими законами, а саме: “Про освіту”, “Про наукову діяльність” тощо. Українці мають бути конкурентоспроможними у світі. Сьогодні для цього є всі умови: запит на зміни в державі та підґрунтя для розвитку української системи освіти.

Національне освітнє законодавство є системою правових норм, що динамічно розвивається, оновлюється. Останнім часом практикується часте внесення змін і доповнень до діючих законів про освіту. З одного боку – це позитивний процес, спрямований на підвищення ефективності освітнього права, але поряд з цим не можна не зазначити, що значна кількість пропонованих змін і доповнень свідчить про недостатньо ефективну роботу законодавця в його прагненні заповнити прогалини й усунути внутрішні суперечності законів.

Таким чином, основними принципами розвитку й удосконалення нормативно-правової бази системи освіти повинні бути: забезпечення єдності, системності і наступності у нормативних актах різного статусу і рівня; перевага законодавчого регулювання над підзаконним; уніфікованість законодавства щодо розподілу повноважень у прийнятті нормативно-правових актів між органами законодавчої, виконавчої влади і органами управління системою освіти; модернізація та систематизація законодавства в галузі освіти; широка соціальна база нормативних актів; контроль за виконанням положень нормативно-правових актів. Реалізація зазначених принципів суттєво сприятиме покращенню правового регулювання суспільних відносин в сфері освіти.

Європейська інтеграція може стати важливим ресурсом у подоланні негативних тенденцій, які мають місце останнім часом в українській освітній політиці. Але поки що на шляху до європейської інтеграції в освіті постають значні перешкоди. Це, зокрема:

Недостатня інституційна спроможність українського Уряду. Закритість і непрозорість системи ухвалення урядових рішень спостерігається не через небажання

державних службовців, представників українського уряду радитись з експертами, а через відсутність у них досвіду роботи в умовах наявності опозиції, розбіжності інтересів, конкуренції між точками зору, які притаманні демократичному суспільству.

Відсутність політичного діалогу з питань важливості європейської інтеграції для української освіти. У самому українському суспільстві поки не існує достатнього усвідомлення переваг європейської інтеграції. Тих, хто розуміє, для чого треба інтегруватися до Європи, сьогодні не так багато, вони не мають простору для спілкування з опонентами, для оприлюднення і відстоювання своєї точки зору. В цій ситуації особливо важливу роль могли б відіграти незалежний голос і політичний діалог. Необхідність такого політичного діалогу і між урядом та громадськістю, і в самому суспільстві, між носіями різних точок зору і інтересів, сьогодні очевидна.

Нехтування віковими, регіональними, соціальними особливостями та інтересами груп під час визначення цілей і здійснення кроків щодо європейської інтеграції в освіті. Можна досить легко уявити собі, чому для молодого покоління українців європейський вибір України виглядає більш привабливим, ніж ізоляція у рамках союзу з Росією і Білорусією. Але для громадян літнього віку переваги європейської інтеграції вже не такі очевидні. У західних регіонах України європейська інтеграція має всім відомі історичні корені. Щоб обґрунтувати невідкладність європейської інтеграції для східних регіонів, треба проводити культурологічні та історичні дослідження, працювати з громадською думкою.

Неефективне використання ресурсів технічної допомоги і західного досвіду. Використовуючи допомогу міжнародних організацій у розробці та здійсненні освітньої політики, Міністерство освіти і науки повинно шукати інші, більш ефективні способи використання ресурсів технічної допомоги, уникати старих помилок, враховувати вже набутий досвід, послуговуватися кращими взірцями.

Отже, з огляду на наведені проблеми, можна визначити такі необхідні складові у здійсненні трансформації української освіти в контексті європейської інтеграції: підвищення інституційної спроможності державних службовців через практичне навчання, коли вони виконують завдання, тісно пов'язані з реформами в економіці і суспільстві; посилення ролі громадськості у виробленні освітньої політики через створення механізмів постійного консультування з громадськістю і незалежними експертами; децентралізація та регіоналізація освіти на основі аналізу її багатокладності, врахування особливостей регіонів, інтересів територіальних громад, соціальних прошарків під час вибору моделей управління, реформування змісту освіти, способів її організації і фінансового забезпечення; підвищення ефективності використання ресурсів міжнародної технічної допомоги і міжнародного досвіду; розробка концептуальних засад публічної освітньої політики; розвиток інфраструктури освіти, впровадження нових технологій. Розвиток освіти мають розглядати разом із технологічним і інноваційним розвитком. Особливу увагу треба зосередити на впровадженні високих технологій в освіту.

Якщо Україна не хоче бути “депресивним регіоном” Європи, осередком соціального неблагополуччя та корупції то нашому суспільству потрібні більш рішучі зміни в освіті. Ці зміни можна проводити так, як це вже зробили Польща і Чехія: через безумовне виконання вимог європейської інтеграції в освіті завдяки введенню процедур визнання дипломів, запровадженню нового змісту навчальних планів і

програм, використанню західного досвіду участі бізнесових кіл, батьків і громадськості у фінансовому забезпеченні і управлінні освітою, через введення європейських стандартів оцінювання якості навчального процесу, через сприяння мобільності студентів і викладачів, інтернаціоналізацію освіти тощо. Допомогти Уряду і Міністерству освіти стати на шлях послідовної політики європейської інтеграції може громадянське суспільство, зацікавлене у більш рішучих діях у цьому напрямку, оскільки освіта існує для нас, громадян України, для майбутнього наших дітей та онуків.

Використані джерела:

1. Кархут О. Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. кандидата юрид. наук : 12.00.01 / О. Я. Кархут ; Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2014. – 21 с.
2. Андрусишин Б. І. Освітнє право України: шлях та перспективи розвитку / Б. І. Андрусишин // Освіта: всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2010. – № 50. – С. 6-7.
3. Кобернік С. Г. Концепція змісту освіти для європейського виміру України / С. Г. Кобернік, Н. Ю. Кузьмина, О. В. Овчарук, Л. І. Парашенко, Ф. З. Степанов, І. Г. Тараненко. – К., 2005. – 24 с.
4. Вища освіта України і Болонський процес : навчальний посібник / за редакцією В. Г. Кременя ; М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабін. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
5. Сікорська І. М. Удосконалення державного управління вищою освітою в контексті європейської інтеграції : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02 / І. М. Сікорська. – Донецьк, 2006. – 26 с.
6. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451.

Кархут О. Я. Проблемы трансформации украинского образования в контексте европейской интеграции

Статья посвящена проблемам трансформации украинского образования в контексте европейской интеграции, реализации определенных мер для постепенного включения Украины в европейское образовательное пространство, вопросам реформирования отечественной системы образования с учетом новых мировых стандартов.

Ключевые слова: образование, правовое регулирование, образовательное право, интеграция, реформирование.

Karhut O. Transformation problems of Ukrainian education in the context of European integration

The article is devoted to the problems of Ukrainian education transformation in the context of European integration, the realization of certain measures for the gradual inclusion of Ukraine into the European educational space, the question of reforming the national education system in view of new global standards.

Keywords: education, legal regulation, education rights, integration, reform.